

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fredericia by hilste Kammeraternes Hjælpefonds stævne den 10. og 11. november velkommen med flagsmykkede gader.
(Fot.: Søndergaard, Fredericia).

**1/8 BORNHOLMS
FLØDE-ISCREMFABRIK**

**AKTIESELSKABET
DE FORENEDE
GRANITBRUD
PÅ BORNHOLM**

THORGNY LARSEN
AUTO-, SMEDE- & MASKINFORR.
DR. KAPELLEVEJ 28 - RØNNE

KNUD V. JENSEN
AUT. GAS- & VANDMESTER
BAGERPLADSEN 11 - RØNNE

**NORDBORNHOLMS
TURISTBUREAU
SANDVIG**

KAI SONNE
AUT. EL-INSTALLATØR
GUDHJEM

FLEMMING JØRGENSEN
GUDHJEM
MANUFAKTURHANDEL

**AKTIESELSKABET
LOLLANDS HANDELS- OG
LANDBRUGSBANK
MARIBO AFDELING**

**AKTIESELSKABET
P. HATTEN & CO.
MARIBO**

**A/S NYKØBING F.
BRYGHUS**

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Stiftet 1945

PROTEKTOR: HS. KGL. HØJHED PRINS AXEL

Fondens kontor: St. Kannikestræde 10, Kbh. K.

(kontortid: 10—15, undtagen lørdag).

Telf.: Om dagen Minerva 1336, om aftenen Ordrup 5075 — Postkonto 780.

Medlemmer: Iflg. fundatsens § 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre. Danske sydslesvigere, der ikke har dansk indfødsret, men iøvrigt opfylder betingelserne, kan også optages, ligesom personer med norsk indfødsret, der har været bo-siddende i Danmark og har øvet aktiv indsats i frihedskampen, også kan optages som medlemmer.

Formål: Iflg. fundatsens § 14 skal de midler, fonden har til rådighed til uddeling, fortrinsvis komme deporterede, sekundært alle de, der som følge af deltagelse i frihedskampen har været arresteret og interneret, til gode tilligemed disse sidstes efterladte. Kammeratskabshjælpen ydes til: 1) Kammerater, hvis helbred på grund af frihedskampen har lidt sådan skade, at de ikke økonomisk er i stand til at give deres børn den uddannelse, som de ellers ville have fået. 2) Børn efter faldne kammerater. — Beløbet skal fortrinsvis anvendes til at give børnene en uddannelse som den, deres fader ville have givet dem, hvis han var forblevet i live. 3) Tilskud til særlige formål udover de ovenfor under 2) nævnte til kammeraternes enker og børn. 4) Tilskud navnlig som hjælp til studieophold, rekreationsophold her i landet eller i de andre nordiske lande — og andre lignende øjemed.

Forretningsudvalget:

Formand: Konsul, advokat Kaj V. Dahl, Vitus Berings Plads 1, Horsens.
Næstformand: General Fl. B. Larsen, Rensborg.

Kasserer: Statsaut. revisor H. C. Steen Hansen, St. Kannikestræde 10, Kbh.
Leder af fondens kontor: Arkitekt H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund. Ordrup 5075.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Frederiksborgvej 109, København NV. TAgA 328.

Den øvrige bestyrelse:

Pastor Aage E. Damtoft, Vesterbro
76, Aalborg.

Bankfuldmægtig Olav Holst,
Bengtassevej 6, Hellerup.

Seminarierektor, cand. mag.
Paul Holt, Århus.

Landsretssagfører Otto Jespersen,
Store Torv 16, Århus.

Arkitekt P. A. Johansen, Bernstoff-
lunds allé 80, Charlottenlund.

Oberst K. Kjeldsen, Odense.

Tandteknikermester Leo Kæråa,
Banegårdspladsen, Århus.

Bibliotekar O. Leth, Johnstrupvej 8,
Sorø.

Aut. vand- og gasmester Johs. Loft,
de Mezasvej 18, Århus.

Førstelærer P. E. Mahler, Nr. Søby,
Fyn.

Distriktslæge Børge Næsted, Scores-
bysund, Grønland.

Kontorchef O. Olesen, Grønnegade
20, Herning.

Landsretssagfører H. Rambusch,
Kongensgade 49, Esbjerg.

Pastor Poul Riis, Rosenvængets Side-
allé 5, København Ø.

Dommer K. Thestrup, M. F., Herning.

BLADET PIGTRAAD

Organ for og udgivet af Kammeraternes Hjælpfond. Udkommer med 12 numre årligt. Abonnement 15 kr. pr. år. (Girokonto 780 kan benyttes ved bestilling af abonnement).

SEKRETARIAT

Ekspedition, abonnements- og annonceafdeling: St. Kannikestræde 10, København K. (kontortid 10-15).

Minerva 1336.

Kontoret har lukket om lørdagen.

REDAKTION

Ansvarshavende redaktør: Skoleinspektør Johs. Fosmark. (Medl. af Dansk Fagpresseforening), Frederiksborgvej 109, København NV. Taga 328. (træffes bedst 17,30-18,30).

FORRETNINGSFØRER FOR BLADET

Arkitekt Henning Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, Charlottenlund.
Telefon: Ordrup 5075.

TRYKKERI

A/S Folketidendes Bogtrykkeri,
Ringsted.

INDHOLD

	Side
423 til stævne i Fredericia	183-199
Forslag om bidrag til stævnet	199
Bestyrelsesmøde i K.H.	200
Særlig Neuengamme-forening	200
Dagbogsblade	201
Bøger	202
Gestapofangerne	203
Pigtråd og cementstolper	204

24 sider

423 til stævne i Fredericia

Et festligt og værdifuldt stævne i god dansk ånd

Kammeraternes Hjælpfonds stævne i week-end'en den 10. og 11. november blev større og mere festligt, end man havde turdet håbe på.

Allerede tidligt lørdag eftermiddag ankom de mange gæster, hilst af en flagsmykket by. De fik fra Teaterbygningens kontor anvist deres værelser for week-end'en. Byens turistchef ydede fondens kontor en dygtig og god hjælp.

Allerede kl. 17 fyldtes hallen med stævnedeltagere. Man så hinanden lidt an. Ifølge sagens natur var der ikke så mange, der kendte hinanden. Fangerne var jo trætte og udmattede, da de for nu 17 år siden blev hentet af de mænd, der nu var indbudt for at modtage fangernes tak.

Gensynsscener.

Men der var dog gensynsscener. Således fandt politikommissær Hans Andersen, København, sin chauffør, værkstedsleder Rasmus Hviid Nielsen, DSB, Randers. Det samme gjaldt inspektør Johan Egeberg, Oslo, der mødte chauffør Preben Bertelsen, Børge Emil Pedersen, København, der mødte Poul K. Thomsen. Det var hans barndomsven, og han blev først i Fredericia klar over, at det var ham, der havde kørt ham hjem til Danmark.

Det var fondens næstformand, general Fl. B. Larsen, Rendsborg, der bød velkommen til stævnet, da formanden, konsul Kaj V. Dahl var forhindret af forretninger, der ikke kunne udsættes.

Fl. B. Larsen bragte en hilsen fra Dahl og mindedes den hyldest, de hvide busser var hilst med i Fredericia og de andre syd- og sønderjydske byer, og det glædede ham, at den

by, hvori han tidligere havde været kommandant, nu hilste gæsterne velkommen med flagalléer.

På Kammeraternes Hjælpfonds vegne byder jeg velkommen til alle tidligere fanger. Vi er taknemlige for, at I altid slutter så godt op, når vi indbyder.

Generalen rettede også en særlig velkomst til kontorchef K. Kampmann, socialministeriet, med hvem fonden har haft et godt samarbejde gennem en årrække, til inspektør Johan Egeberg, formanden for den

Gribende gensyn fandt sted under de hvide busser-stævne i Fredericia. Her hilser politikommissær Hans Andersen, København (til højre) på værkstedsleder Rasmus Hviid Nielsen, DSB, Randers, der var hans chauffør i de bevægede dage for over 17 år siden. (Fot.: Aarhus Stiftstidende).

De 423 stævnedeltagere i Fredericia fyldte helt den store sal. Her ser man et udsnit af den store forsamling. (Fot.: Frit Folk, Fredericia).

norske fangeforening, til Jørgen Hvidding, Stavanger, til direktør, havnemøller Axel Petersen, som repræsenterede Fredericia byråd, til lejrchef R. Funder, Røde Kors, og til Fredericia bys daværende borgmester Johs. Arendt.

Et velkommen til alle, der er til stede her i aften.

Byens velkomst.

Direktør Axel Petersen, der selv er tidligere Frøslev-fange, bød velkommen til Fredericia by.

Som fange i Frøslev havde han selv taget imod de hvide busser.

Han skildrede derefter Fredericia som byen, der lige fra sin grundlæggelse havde været præget af tolerance.

Viceborgmesteren rettede også en velkomst til frihedskæmperne, fordi

de havde sat helbred og alt ind for at skabe et frit Danmark.

Også en tak til vognmænd, chauffører og Røde Kors, der ydede en enestående indsats for at redde fangerne ud af lejrene.

Aftenens hovedtale.

Aftenens egentlige festtale holdtes af skoleinspektør Johs. Fosmark, København.

Efter opfordring fra flere sider bringes denne tale i sin helhed.

Fosmark sagde:

Den danske indsats til gavn for nordmænd og danskere, der under besættelsen var deporteret til tyske fængsler, tugthuse og koncentrationslejre, er enestående i verdenshistorien.

Jeg siger dette af to grunde; for det første, fordi det er rigtigt og for

det andet, fordi alt for mange, alt for ofte, har sunget klagesange over dansk vankelmødighed i årene 1940—45.

Der er også lyspunkter, som alle kan glædes over.

6.287 danskere deporteret.

Ikke færre end 6.287 danskere deporteredes i okkupaationsårene, og det er smerteligt at notere, at 560 blev dernede som offer for sult, eller for sygdomme, som en umenneskelig behandling påførte dem, eller de blev ofre for mishandlinger.

Yderligere omkring 100 er døde efter hjemkomsten, som følge af behandlingen i Tyskland.

Tallene er alt for store, især når man sammenligner med de normale antal dødsfald i Danmark. De beløber sig både i 1943—45 og i dag til ca. 1 procent.

Nogle lande har tab på 80 procent.

De danske tab blandt deporterede ligger på ca. 10 procent, men sammenligner man med andre lande, fremkommer det enestående forhold, at de danske tab er lavest. Der er således lande, der har tab på 75—80 procent.

Årsagerne til Danmarks enestående stilling i denne sag kan søges især i tre forhold:

1. Pakkeforsendelserne, der kom i stand på et relativt tidligt tidspunkt.

2. Opsamlingen af alle norske og danske fanger i hele Tyskland fra alle former af internering til Neuengamme-lejren ved Hamborg.

3. Og en heltemodig indsats af omkring 200 danske chauffører, vognmænd og hjælpere, som i krigens sidste hektiske dage reddede 12.000 danske og nordmænd fra at blive tiltetgjort af krigstromlen.

Interneringstiden havde ingen ligheder med Danmark.

Det liv, nordmænd og danske kom til at leve i deportationstiden, havde ingen lighedspunkter med tilværelsen i Danmark.

Vi fik det at vide allerede første aften i lejren. En blokældste, der mest af alt lignede en tyr, brølede det til os: K-z-lejren har intet med Danmark at gøre. Her er ingen retsforfølgning. Hvad ledelsen bestemmer og gør, er rigtigt og kan ikke appelleres. Hvis en blokældste finder det fornødent, kan han slå en fange ihjel.

Vækning foregik ved brøl og stokkeslag, vel tidligst kl. 3½ og senest kl. 5 om morgenen.

Sæbe var en sparsom vare, men lus og lopper en udbredt forekomst.

Kost som til et spædbarn.

Hårdt arbejde med en kostforplejning på 800 kalorier skulle bringe vægten til at rasle ned. Det er jo den ernæring, et spædbarn får.

Svindel i lejrledelsen, udbredt korruption, stokkeslag, hængninger, gasning og skydninger ladede luften med utryghed. Hertil kom, at snart forsvandt een, så en anden, uden at nogen rigtig vidste, hvor de blev af. — De var der ikke mere.

Rustningslejre.

Mange lejre var omdannet til rustningsfabrikker, eller også lå lejren så nær fabrikkerne, at arbejdskraften var opmagasineret i barakkerne, så hallerne hurtigt kunne fyldes af gratis arbejdskraft, som regel om dagen, men nogle steder desuden om natten.

På grund af sult og mishandlinger bredte sygdomme sig med rivende fart.

33 procent syge.

I en kammerats dagbog hedder det: Vi er i Neuengamme 3.000 syge i særlige barakker, 2.000 på revieret og ca. 10.000 i selve fangelejren.

Nu betød viljen hos den enkelte uhyre meget, men når man ved psykisk og fysisk mishandling fik modstandskraften brudt, kom det tidspunkt, da man gav op — og her var sult en fremtrædende faktor.

Tusinder døde sultedøden. En dansk læge siger om den lejr, han var i, at 45 procent af fangerne døde i løbet af 6 måneder.

Men så var der nogle folk, der begyndte at tale om at sende hjælp. De gik til ledelsen — og fik nok hos nazi-spidserne i første omgang en

alvorlig irettesættelse for „asocial“ tankegang.

De ville jo redde mennesker fra sultedøden. Men ved at sige sådan noget, røbede de jo, at de intet forstod af meningen med nyordningen i Europa, som en vis hr. Hitler, hr. Himmler og hr. Gøbbels var ved at skabe.

For hvad var meningen med de tyske k-z-lejre? At indespærre nazirigets fjender, for at de skulle dø der. Samtidig kunne man jo så få fangernes arbejdskraft, så længe de levede — og således slå to fluer med eet smæk.

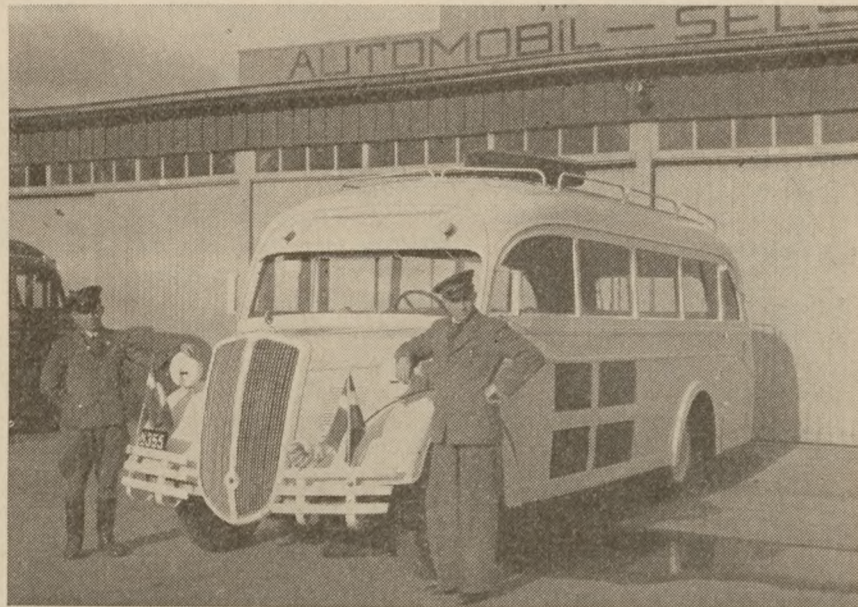
At anmode om tilladelse til pakkeforsendelser til skadelige elementer i det nye Europa, var jo også at kritisere lejrene.

☆

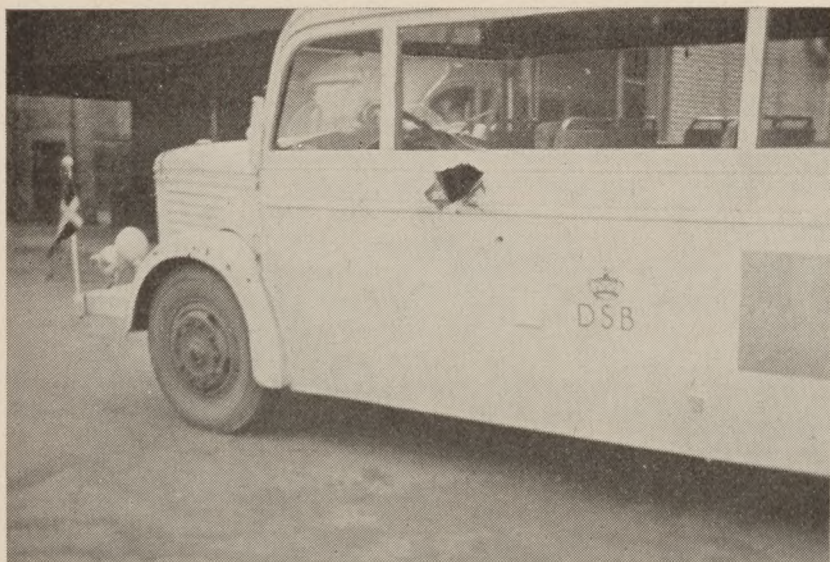
Jeg står her med et stykke brevpapir i min hånd. Det er et originalt brevpapir fra en lejr, og her står påtrykt øverst oppe, at i lejren kan alt købes — og alligevel ville nogle sende levnedsmidler.

En nordmand brød isen.

Men pakkerne begyndte at komme, og en enkelt mand har her haft en enorm betydning, nemlig Oslo Uni-

De mange danske hvide busser var alle med generatorer — plejer vi at sige, men ved stævnet i Fredericia dukkede dette billede frem af den eneste danske rutebil, der endnu i april 45 var benzindrevet. Bilen blev ført af Jens Nielsen, Aabenraa. (Fot.: Jens Jensen Schmidt, Aabenraa).

Dansk rutebil beskydt af dybdeflyver. 2 blev såret nord for Hamborg. Bilen blev ført af værkmester Hans Nielsen, Sønderborg.

versitets rektor, professor Didrik Arup Seip.

Han blev på et tidligt tidspunkt deporteret sammen med mange norske studenter. Senere blev han frigivet fra k-z-lejren Sachsenhausen ved Berlin og derefter interneret i et hus i Potsdam i nærheden af Berlin.

Gennem legationerne fik han fra interneringen sendt navne på et stort antal nordmænd i k-z-lejren. Således gik det til, at de første pakker var fra navngivne danskere til navngivne nordmænd i lejren.

Senere, som fangetallet steg, kom der med toget store forsendelser uden afsender- og modtagernavne.

I Danmark hjalp flere kvindekomiteer med at hitte ud af, hvad pakkerne burde indeholde.

5 kg kan spises på een aften.

Når rygten bredte sig i lejren, at der var kommet pakker, steg glæden og forventningen, og kulminationen skete om aftenen ved pakkeudleveringen.

Det var også gode pakker. Hver især vejede 5 kg og indeholdt spegepølse, smør, ægte dansk mejerigtigt, lurmærket smør, fedt, toilet-papir, knækbrød, en pakke havregryn, svinekød i egen saft, sæbe, bouillon-terninger og somme tider cigaretter eller shagtabak.

Dertil kom af og til et rugbrød.

Det vakte sensation, da der kom et 8 pundes rugbrød.

En sådan pakke kan spises af een mand på een aften. Det er selvfølgelig tåbeligt at gøre det, men når man har sultet i lang tid, har man kun eet ønske, nemlig for een gangs skyld at få lov til at blive mæt.

72.000 pakker på 18 måneder.

Dansk Røde Kors har i 18 krigsmåneder sendt ikke færre end 72.000 pakker sydpå.

Det bliver i vægt til 360.000 kg eller 360 tons — og hertil kom tøj-pakker, medicinalvarer og fodtøj.

Lægger man pakkerne ved siden af hinanden, vil de fylde som fra Kolding til Fredericia + Lillebæltsbroen. Sætter man dem oven på hinanden, vil de nå op i stratosfæren.

Denne bedrift er stor, og sammenligner man med andre landes indsats på dette område, bliver der da også store forskelle. De danske pakker kom regelmæssigt til de fleste lejre, og de var større og af et mere næringsgivende indhold end andre landes.

Og hertil kommer, at da det tyske jernbanetrafiknet brød sammen, satte Dansk Røde Kors et enestående arbejde i gang med at sende konvojer til hver enkelt lejr.

På denne måde gennemførtes under ledelse af daværende løjtnant Funder

70 pakketransporter gennem bombe-regn og flammer, ad sønderskudte veje uden mulighed for mekanikerhjælp i Tyskland og for det meste henvist til medbragt brændstof til bilerne.

Et fremragende mod.

De danske, der kørte, viste et fremragende mod og en enestående udholdenhed, der aftvinger den allerstørste beundring.

Det bør også i denne forbindelse nævnes, at det økonomiske grundlag for køb af varerne skaffedes ved et resultatrigt samarbejde mellem socialministeriet og private. Det drejer sig om 10 millioner kroner.

Alene dette at skaffe de store mængder af rationerede varer var en bedrift.

Pakkerne betød liv eller død.

Pakkerne betød liv eller død for fangerne. Dette kan man vise gennem tal. Den norske direktør, Hjalmar Steenstrup, førte nøjagtige lister over dødsfald blandt nordmændene i Sachsenhausen, den lejr, hvor der sad flest nordmænd. Bl. a. således Einar Gerhardsen, Odd Nansen, Nils Langhelle, Halvard Lange, Svend Oftedal og Overland.

Tallene viser med stor tydelighed, at før pakkerne begyndte at komme, var recepten den, at her levede man eet år. Efter at pakkerne kom, faldt dødelighedsprocenten til det normale hjemme.

I den lejr, jeg var i, fik vi alle de pakker, der var tiltænkt os, og det skyldtes den høje moral blandt nordmændene, der overfor lejrledelsen fik respekteret det synspunkt, at når pakkerne kom til lejren, tilhørte de fangerne og ikke lejrledelsen.

Alle politiske fanger skulle aflives.

I januar og februar stod nerverne på højkant hos SS-erne. Fronten fra øst nærmede sig, mishandlingerne tog til, skorstenene fra krematorierne i de tyske lejre røg dag og nat. Hængningerne svarede nu efterhånden ikke til det ønskede tempo, og nedskydninger, gasninger og andre udryddelsesmidler blev taget i anvendelse.

Hertil kom, at SS-erne truende fortalte, at de i deres skolingsbreve

fik at vide, at hvis Tyskland tabte krigen, skulle alle politiske fanger tilintetgøres.

I en enkelt lejr gjorde man også alvor af truslerne. I kz-lejren Landsberg i Sydtykland indespærrede man således de 3000 fanger i træblokkene og indebrændte samtlige 3000 i levende live.

I en anden lejr meddelte kommandanten, at han ikke havde ammunition nok til at skyde alle fanger. Han måtte have forstærkning.

Situationen var således uhyre kritisk for alle fanger.

Men der var nogle, der kørte.

Da var der nogle, der kørte.

I løbet af marts og april 1945 kørte rutebiler og andre biler på tyske veje trods dybdeflyverangreb og trods bomberne og samlede alle danske og nordmænd sammen i kz-lejren Neuengamme.

6 transporter før det store slag.

Den første transport startede fra København den 5. december og vendte tilbage til Frøslev den 10. december med 198 polititjenestemænd.

Den 30. januar 1945 hjemførtes 17 politifolk.

Den 2. februar hjembragtes 30 syge grænsegendarmer og 12 ikke-politiske fanger. Ganske vist måtte man hente 26 af denne gruppe, men de 14 var døde, inden hjælpen nåede frem.

Transport nr. 4 var en særtransport, der kun hjembragte en enkelt fange til Frøslev.

Transport nr. 5 havde til formål at hjemføre 27 syge polititjenestemænd fra krigsfangelejren til Frøslev. Da transporten nåede tilbage den 26. februar havde man imidlertid 42 med.

Transport nr. 6 hjemførte 31 ikke-politiske fanger, der alle blev frigivet i Danmark, en enkelt politisk fange blev dog interneret i Frøslev.

Alle samles i Neuengamme.

Disse seks transporter må betragtes som forløbere for det helt store, der senere skulle ske.

De egentlige forberedelser var altså afhentning af alle danske og nordmænd fra alle former af internering

i Tyskland, så Neuengamme blev en norsk-dansk samlingslejr.

Det var nu ikke nogen god lejr at komme til — for her var Thumann chef. Han var Obersturmbannführer og pralede af, at han havde likvideret tusinder. Han blev da også gerne kaldt bødlen fra Lublin.

Lejren lå lavt og i fugtigt terræn, og de hygiejniske forhold var enormt ringe.

Festlige dage og nætter.

Men disse dage og nætter, hvor norske og danske samledes i Neuengamme, var alligevel festlige. Mange så hinanden for første gang efter lang tids adskillelse.

Og vi var kommet i den rigtige retning, nemlig mod nord, for Neuengamme var jo den hovedlejr af alle, der lå nærmest ved Danmark.

Mytteri i lejren.

Lige før svenskerne ankomst til lejren fik danske og nordmænd ordre til at rykke ind i en af de to store stenblokke. Senge, madrasser og tæpper var imidlertid mærkede af de tidligere beboeres ekskrementer. Stanken var tæt og skidtet lå tometykt overalt.

Men vi skulle flytte ind i alt svineriet. En delegation, bestående af 4 danske og nordmænd, deraf 2 læ-

ger, meddelte derfor den vagthavende: Det må betragtes som mord at sende vore kammerater ind i denne blok og lade dem sove der.

Alt blev derefter smidt ud ad vinduerne, og først da alt var spulet omhyggeligt i lysol eller klorvand (der var organiseret), blev træværket sat på plads igen. Madrasser manglede ganske vist nu, men griseuriet var fjernet.

Dette var klart mytteri, og det er første gang, mytteri i en tysk kz-lejr ikke er blevet honoreret med dødsstraf.

Ordre — og kontraordre.

Hjælpen var nemlig nær, og det var så tydeligt, at selv SS'erne fornemmede den klimaændring, der var under opsejling, men krigsfronten var nu også blot 3 km i luftlinje fra lejren.

Langfredag eftermiddag åbnedes lejren for Folke Bernadotte og hans ledsagere.

Den 18. april kom der ordre fra Gauleiteren i Hamborg om, at alle skandinaver skulle evakueres til Danmark, men samme dag kl. 18 kom der kontraordre fra Himmler.

Samme dag kl. 21 tog Folke Bernadotte derfor til den dansk-tyske grænse — og opnåede tilladelsen til at evakuere samtlige skandinaver.

Da de hvide busser havde afleveret de danske politifolk i Aalborg, blev de i Ræbild standset af begejstrede jyder, der hyldede dem med flag, guirlander og hjertelige ord.

Møbelhuset

v/ A. HANSEN
NYKØBING F.

TH. ØSTERGAARDS EFTF. A/S
NYKØBING FALSTER

SVEND AAGE ENGSTRØM
VERMLANDSGADE 34
KØBENHAVN S.

PERSSONS
CLICHÉANSTALT I/S
BREDGADE 25 - KBHVN. K.

VALDEMAR NIELSEN
BROLÆGGERSTRÆDE 12
KØBENHAVN K.

SCAN-COMMERCIAL
COMPANY
KOMPAGNISTRÆDE 16 - 18
KØBENHAVN K.

SIMON OLESENS EFTF. A/S
LANDEMÆRKET 11 - KBHVN. K.

KR. DREYER
DR. OLGASVEJ 21 - KBHVN. F.

SPAREKASSEN FOR NYBORG
BY OG OMEGN

$\frac{A}{S}$ THEODOR KRÜGERS EFTF.

KONFEKTIONSBYEN - LEERSØ PARKALLE 109
KØBENHAVN Ø.

SAMSON TRANSPORT CO.

AMALIEGADE 43 KØBENHAVN K.

$\frac{A}{S}$ LYSBERG HANSEN & THERP

BREDGADE 3 Kongelig hofleverandør KØBENHAVN K.

SORØ STOLEFABRIK $\frac{A}{S}$

CARL B. CHRISTIANSEN & CO.

Landlystvej 38
Tlf. 75 11 83 - 75 02 89

Vandfast slibepapir -
Slibebånd og sliberondel-
ler til alle formål.

C. TH. DREYER & CO.

FIOLSTRÆDE 36
KØBENHAVN K.

DANSHIP $\frac{A}{S}$

ST. KONGENSGADE 68
KØBENHAVN K.

A. P. HJORTSØ

GOTHERSGADE 158
KØBENHAVN K.

FRANS BRUUN

STATSAUT. REVISOR
ST. KONGENSGADE 49
KØBENHAVN K.

WORLD CINEMA

RESTAURANT
FRASCATI

HOLBECKS FAJANCE FORRETNING
AKTIESELSKAB
ODENSE

LANDBOSTANDENS SPAREKASSE

SAXKØBING

Fra venstre: Skoleinspektør Johs. Fosmark, redaktør af „Pigtråd“, generalmajor Flemming B. Larsen, NATO-general ved Rendsborg, ægteparret Egeberg, Oslo (han er formand for norske fangeforening), derefter H. C. Steen-Hansen, kasserer for Kammeraternes Hjælpefond, yderst til højre viceborgmester, havnemøller Axel Petersen, Fredericia. (Fot.: Jydske Tidende, Kolding).

De standsede forberedelser kom derefter hurtigt igang, og kl. 23 den 19. april kom der besked til tre ledende danskere, der gik i Padborg og ventede og ventede. De fik tilladelsen til at hente samtlige danskere og nordmænd i Neuengamme. De var nu frigivet til internering i Sverige til krigens afslutning.

Et helt vogntog af hvide busser.

Det er klart, at de 39 svenske busser slet ikke slog til. Da trådte danske chauffører, vognmænd og hjælpere til med 133 vogne.

Det mægtige vogntog fra mange egne af Danmark blev gjort klar i løbet af natten den 20. april, og klokken 5 om morgenen påbegyndte udklareringen fra grænsestationen i Kobbermølle.

Det var ikke muligt at køre om natten, da kolonnernes nationalitetsmærke ikke kunne ses fra de lavtgående fly, der til stadighed bestrog de tyske landeveje.

Arbejdet tog naturligvis sin tid, men når man tager i betragtning, hvor mange vogne det drejede sig om, må man sige, at det gik hurtigt, for kl. 9 afgik den sidste kolonne af omnibusser og fiskebiler, alle drevet frem ved generatorer.

Travl aktivitet i Neuengamme.

Lader vi blikket glide til Neuen-

gamme, var billedet det samme: Travl forberedelse til afgang. Ingen skulle komme til at vente på nogen.

Tilladelsen til evakueringen kom til revieret i nattens første timer, og vi skulle holde os klar til afgang næste morgen klokken 6.

Der blev ikke sovet meget den nat, og der var slet ingen, der havde vanskeligheder med at komme ud af kasserne tidligt om morgenen. Jeg tror, at alle var klar allerede kl. 4.

Vi stod i god tid opmarcherede i kolonner, klar til at gå til de biler, der skulle komme.

Der blev ventetid, men ingen skældte ud. Nogle havde ventet på denne dag i henved 2 år, andre i 2 måneder, men for alle betød nogle timers ventetid ingenting.

Et uforglemmeligt syn.

Vi oplevede da et uforglemmeligt øjeblik. En tilsyneladende uendelig række af danske og svenske hvidmalede rutebiler kørte ind i lejren.

Vi lagde straks mærke til, at de var fra mange forskellige amter i Danmark, og at de var malet hvide i hast, for den hvide farve dækkede ikke alle steder. Jo, det var en hilsen fra hele Danmark — følte vi.

Vi var ikke glemt!

SS-erne ville flygte.

Aldrig så snart var bilerne stand-

set, før SS-vagtposterne sprang ind i dem. De skulle jo ellers passe på os, men nu var de meget mere interesserede i selv at komme i sikkerhed, og det mente de åbenbart bedst skete ved, at de kom ud af Tyskland.

300 km på 17 timer.

Nogle svenske, benzindrevne busser kom hurtigt til den danske grænse, men den kortage, jeg var i, kørte fra tidlig morgen til midnat, inden vi nåede grænsen. Gang på gang standsede kortegen, når dybdeflyvere var i nærheden, og vi måtte løbe i grøfterne.

Klokken 24 overskred vi grænsen. Og mange civilpersoner kom hen til os, og jeg begreb ikke, at de turde, for i Tyskland turde ingen civile konversere med os.

Hvor var det herligt at høre frimodige, sønderjydske kvinder stå og snakke, men der var forøvrigt mange andre dialekter, for Padborg—Kruså var i disse dage ventesaal for mange, der drog til grænsen for at se og spørge, om „han“ levede. Der fortælles om, at grænsen i disse dage havde op til 3000 gæster.

Gribende gensynsscener.

Gribende gensynsscener udspillede mellem ægtefæller, forlovede og søskende. Man havde gensidigt levet

HERMANSEN

SØNDERGADE 56

AARHUS

AAGE HEIDEMANN

AARHUS

„BLOMSTERHALLEN“

P. HELM-PETERSEN

AABOGADE 8 - AARHUS

ALF. MOUGAARD

Entreprenør - Murermester

AARHUS

E.B.M.

ØSTERGADE 1 - AARHUS

ENGELBREDT

AARHUS

VAREHUSET

S. B. V.

RYESGADE - AARHUS

GREGERS PETERSEN A/S

AARHUS

AARHUS VÆRKTØJSMAGASIN A/S

ANTHON THORUP & SØN

AARHUS

AARHUS HAVNEVÆSEN

JULIUS KYSTERS EFTERFØLGERE A/S

AARHUS

AKTIESELSKABET

AARHUS SAVVÆRK

SMØREKSPORTFORENINGERNES FÆLLESSALG

DALGAS AVENUE 42 - AARHUS

K. T. DAMGAARD-JENSEN

ROSENKRANTZGADE 12 - AARHUS

AKTIESELSKABET

KØBMANDS- OG HAANDVÆRKERBANKEN

AARHUS

DET DANSKE TRÆLASTKOMPAGNI

AKTIESELSKAB

AARHUS

JAC. ZEUNERS EFTF.

BOGTRYKKERI

VESTERGADE 29 - AARHUS

TERRAZZOKOMPAGNIET

AARHUS

A/S CHR. FABER

AARHUS

AARHUS

»ARTOL« RENSERI

TLF. 20030

H. C. WOLTER A/S

RYESGADE 14 - AARHUS

KOMMUNALE ARBEJDSMÆNDS

FAGFORENING

SPANIEN 65 - AARHUS

i spænding. Nu ved gensynet var den udløst.

Men der var også skuffede, der drog derfra. For nogle døde, da vi bar dem ud til bilerne, andre døde under transporten til friheden.

Det blev for de mange et sandt triumftog gennem det sydlige Danmark. Bynavne som Aabenraa, Haderslev, Kolding, Fredericia og Odense — og sidst København har fra den tid en særlig glans over sig. Mange steder stod skolebørnene med flag langs landevejen og vinkede velkommen hjem.

Hvad man — især i Kolding — stampe frem af æg, øl, smørrebrød og wienerbrød var helt eventyrligt.

En hyldest til ham, der kørte.

Tidligere fanger fra de tyske fængsler, tugthuse og kz-lejre har til denne week-end indbudt så mange chauffører og vognmænd, som det har været muligt at komme i forbindelse med.

Stævnet er en hyldest til den modige, danske mand, som kørte, til ham, der skød ethvert hensyn til personlig sikkerhed til side og kørte for at frelse landsmænd, der var i nød i det fremmede.

Glemmes må heller ikke den materielle risiko, som vognejerne løb, for skulle bilen blive ødelagt, var det måske — dengang — umuligt at skaffe en anden.

Vi er således mennesker, der føler, at de fleste af os skylder jer, der kørte, vort liv. Vi bringer en hjertelig tak.

Hvorfor først nu — 17 år efter?

Der er kun een mærkelig ting ved dette stævne, nemlig, at det ikke er afholdt for i hvert fald 10 år siden, for fangerne selv har jo aldrig tidligere bragt deres tak til dem, der kørte.

Man har vel ikke anden udvej, når man skal give en forklaring, end at finde trøst i det gamle ord om, at sent er bedre end aldrig.

Man kunne så spørge om, hvorfor vi ikke ventede, til man kunne knytte et rundt tal til, når begivenheden skulle markeres. Hertil kan svares,

at vi under forberedelserne til dette stævne blev klar over, at døden allerede har gjort sin høst blandt dem, der kørte. De var jo allerede for 17 år siden mænd i en moden alder. Skulle det være, skulle det være nu.

Et norsk-svensk-dansk initiativ.

Når vi omtaler de bevægede dage i 1945, er vi glade for at kunne fastslå, at der var tale om et norsk-svensk-dansk initiativ.

Det norske måtte på grund af forholdene især samle sig om diplomatisk virksomhed med minister Ditleff som den førende kraft.

Det svenske indslag i hjælpeaktionen blev først og fremmest Folke Bernadottes enestående forhandlingsindsats på et gunstigt tidspunkt, desuden rutebilernes kørsel, forsendelse af levnedsmidler, tøj og medicinalvarer.

Da det hele stod på højkant.

Men da det hele stod på højkant, var det den danske vognmand og chauffør, der mødte med de lange, lange rækker af rutebiler og gjorde den strålende indsats at frelse 12.000

danske og nordmænd fra at blive klemte inde mellem de to krigsfronter.

Det var i allersidste øjeblik.

Han sluttede med at sige:

Det er gavnligt for os at huske, at de nordiske brødrefolk stod sammen også i okkupationsårenes mest kritiske dage.

Tak, fordi I kom!

Men mest af alt: Tak fordi I kørte.

Nogle af jer har ved indmeldelsen fortalt om, at I selv næsten havde glemt, at I kørte, men at I var glade for at høre, at vi endnu husker det.

Jeg tør sige: Ingen af de befriede fanger vil nogen sinde glemme jeres bedrift.

Også en tabsliste.

Men der er også her en tabsliste. Den 18. april blev 6 medlemmer af det danske hjælpekorps såret under angreb af dybdeflyvere, og 19 danske motorkøretøjer blev beskadiget. Og dertil kommer, at en dansk konvoj blev beskudt ved Bad Segeberg natten mellem den 21. og 22. 2 fanger dræbtes, og 9 personer blev såret, deraf flere alvorligt.

Efter dette dramatiske kapitel i

Fire tidligere modstandsfolk: Fra venstre tidligere borgerrepræsentant på Frederiksberg, der var indsat til afsoning af livsvarigt fængsel i Hamburg og Rendsburg, Svend Åge Svendsen, der blev reddet fra kz-lejren i Husum, arkitekt Kornbech, der sad i Dachau og senere i Neuengamme, og Sv. Rohland Anderson fra Neuengamme og Buchenwald. (Fot.: Frit Folk, Fredericia).

<p>OSVALD NIELSEN ENTREPRENØR RANDERS</p>	<p>G. FALBE-HANSEN ^{A/S} RANDERS</p>	
<p>ERIC OLSEN & CO. INTERNATIONALE TRANSPORTER RANDERS</p>	<p>AKTIESELSKABET BRYGGERIET „THOR“ RANDERS</p>	
<p>SØREN J. BALLE TØMRERMESTER RANDERS</p>	<p>SOFUS NELLEMANNS EFTF. v/ ROBERT NELLEMANN AUT. FORD & FORDSON FORHANDLER STRØMMEN 27 - RANDERS</p>	
<p>KINO-PALÆET RANDERS</p>	<p>JYDSK KAFFEKOMPAGNI RANDERS A/S</p>	
<p>CHR. BIRK URMAGER OG OPTIKER HOUMEDEN 5 - RANDERS</p>	<p>A/S BAGERMESTRENE'S RUGBRØDSFABRIK RANDERS</p>	
<p>KJÆR KNUDSEN RANDERS</p>	<p>CHAS. MORTENSEN Flag - Telte - Presenninger RANDERS</p>	<p>EIGILD GROOT VOGNMAND RANDERS - TLF. 4836</p>
<p>JØRGEN BOJE RANDERS</p>	<p>CHR. RASMUSSEN'S MØBELETABLISSEMENT A/S VESTERGADE 14 - RANDERS</p>	<p>MOESGAARD NIELSEN TØRVEBRYGGEN 5 - RANDERS</p>
<p>B. JOHANNSEN HOUMEDEN 12 - RANDERS</p>	<p>RANDERS BYOMNIBUSSER A/S</p>	<p>A/S RANDERS PAPIR COMPAGNI VESTERGRAVE 34 - RANDERS</p> <p>NORDISK KAFFE</p>

Et bevæget gensyn mellem tre kz-fanger og lejrchef H. Reedtz Funder, Røde Kors, som stod for hjemtransporten. De tre tidligere fanger, der tabte helt op til 100 pund under opholdet i tysk fangenskab, er fra venstre Harald Nielsen, Oskar Pedersen og Hans Petersen. (Fot.: Fredericia Dagblad).

dansk-norsk-svensk historie fortsattes det dansk-svenske samarbejde med transporten af mange franske, belgiske og polske kvinder, som blev reddet fra Ravensbrück.

Norsk hilsen.

Formanden for den norske fangeforening, inspektør Johan Egeberg, Oslo, bragte først en hilsen fra professorinde Sylvia Salvesen, Oslo. Hun var desværre forhindret i at være til stede på grund af sygdom.

De, der kørte — fortsatte han — må mange gange have tænkt: Hvorfor hører vi ikke fra fangerne, men chaufførernes indsats var ikke glemt, og inden Egeberg rejste fra Oslo, havde mange nordmænd sagt til ham, at han skulle hilse og takke fra dem.

Første gang, der begyndte et nyt liv for mig, var da vi begyndte at få pakkerne. Anden gang var, da vi blev hentet fra Neuengamme til Danmark.

Jeg ved, at jeg har alle norske fanger bag mig, når jeg bringer en hjertelig tak.

Han rettede også en tak til Kammeraternes Hjælpefond, fordi vi her fik lejlighed til at give udtryk for den tak, vi altid har følt, men aldrig tidligere har givet udtryk for.

Medalje fra Norge til chaufførerne.

Jørgen Hvidding fra Stavanger vi-

ste sig at være en habil taler. Han havde været NN fange og måtte således hverken modtage pakker eller breve i Natzweiler. De var til at begynde med 500 nordmænd i lejren, men tallet svandt ind til 200.

Han medbragte som en norsk tak til chaufførerne en Fridtjof-Nansen medalje.

De privilegerede.

Lejrchef R. Funder, Røde Kors, takkede Kammeraternes Hjælpefond for indbydelsen til denne week-end. Vi, der kørte, følte os som de privilegerede, og det havde været en enestående oplevelse at møde fanger, han nu genså for første gang efter foråret 1945.

Takken må vendes opad.

Grosserer R. Lynge var med som medhjælper i Neuengamme. Det, der havde gjort dybest indtryk på ham under hjemtransporten, var, da norske fanger ved den dansk-tyske grænse havde rejst sig og istemt „Der er et yndigt land“.

Da græd vi. Det er os, der skal sige tak, sagde grosserer Lynge, og der er grund til at lade takken vende sig mod Gud.

Kz-fangen ikke den samme som før deportationen.

Børge Emil Pedersen, formanden for Landsforeningen af Erhvervs-

hæmmede fra frihedskampen, bad stævnedeltagerne ved et minuts stilhed mindes de danskere og nordmænd, der blev frihedskampens ofre.

Mange flere af min forenings medlemmer ville gerne have deltaget i dag, men sygdom og økonomiske vanskeligheder havde stillet sig i vejen, sagde han, og fortsatte med at bringe en tak til de mænd, der bragte os hjem fra helvedes forgård.

Han sluttede med at sige:

Den mand, der kom ud af kz-lejrene, var ikke den samme, som gik derind. Det, vi oplevede, må og skal aldrig glemmes, så længe der endnu lever en kz-fange. Vi er dybt taknemlige over, at der var mennesker, som vovede pelsen for at hjælpe os hjem. Det er lidt sent at sige tak, men vi har mange gange tænkt på jer.

En tak til Kammeraternes Hjælpefond for stævnet. Sent er bedre end aldrig.

Så fik de på scenen ordet.

Derefter slukkede lysene i salen, og der fulgte nu den sceniske afdeling af stævnet, tilrettelagt, instrueret og delvis forfattet af civiloverbetjent S. Julsgaard Larsen.

De medvirkende var overpolitibetjent Jørgen Heglund, overpolitibetjent J. Nybo Frederiksen, kontorassistent ved politiet fru Lily Møller, samt forfatteren. Suffløse Alice Nybo Frederiksen. Akkompagnement: Civiloverbetjent Eigil Nygård.

Først så man: MEFISTOS GLÆDER. Mefisto blev spiller af S. Julsgaard Larsen.

Der fulgte: SKAL OG HELSEN. Hun, spillet af Lily Møller.

SIDSTE AKT. (Frit efter Grev Folke Bernadotte's „Sidste akt“ og brigadeführer Schellenberg's „Den usynlige front“). Himmeler: Jørgen Heglund. Schellenberg: Nybo Frederiksen.

EN GENOPFRISKNING. Hun: Lily Møller.

ET STED I TYSKLAND. 1. hæftling: S. Julsgaard Larsen, 2. hæftling: Jørgen Heglund. Stemmen: Nybo Frederiksen.

FREDENS ENGEL. Hun: Lily Møller.

<p>INDENDØRSARKITEKT HARBO SØLVSTEN ODENSEGADE 4 - AARHUS</p>
<p>A. JUNCHER HØEG SKOTØJSFABRIK VESTERBROG. 32 - AARHUS</p>
<p>ARHUS BOLIGSTAL A/S BRENDSTRUPVEJ 74 - AARHUS</p>
<p>LUDVIG WOHLERT AARHUS</p>
<p>J. JACOBSEN ÆSKEFABRIK MEJLGADE 35 - AARHUS</p>
<p>PETERSEN OG WINTHER v/ O. Petersen MEJLGADE 55 - AARHUS</p>
<p>SYERSKERNES FAGFORENING AARHUS</p>
<p>AAGE ERIKSEN Murer- og entreprenørførr. KIRKEDAMMEN 3 - AARHUS C.</p>
<p>SNEDKERNES FAGFORENING AARHUS</p>
<p>N. C. NIELSEN AUTOGUMMI - VULKANISERING JÆGERGAARDSGADE - AARHUS</p>
<p>ELEKTRIKERNES FAGFORENING AARHUS</p>
<p>SUKKERVARE- OG CHOKOLADEARBEJDERNES FAGFORENING</p>
<p>AARHUS A/S F. BULOW & CO.'s EFTF. AARHUS</p>

<p>EBELTOFT SKOFABRIK</p>	
<p>EBELTOFT ANDELS-SVINESLAGTERI</p>	
<p>SPAREKASSEN FOR EBELTOFT BY OG OMEGN</p>	
<p>AKTIESELSKABET AARHUUS PRIVATBANK EBELTOFT AFDELING</p>	
<p>HADS HERREDS SPARE- OG LAANEKASSE ODDER</p>	
<p>TAGE STILLING - RØNDE</p>	
<p>BRØDRENE ESKILDSEN AABYHØJ</p>	
<p>AKTIESELSKABET JYKO AABYHØJ</p>	
<p>DANSK HANDELSBLAD AABYHØJ</p>	
<p>O. G. HØYER MASKINFABRIK A/S AARHUS</p>	<p>BERGMANN, SMITH & CO. STATS AUT. SKIBSMÆGLER AARHUS</p>
<p>GUNNAR MØLLER AUTOLAKERERI HELGOLANDSGADE 14 - AARHUS</p>	<p>GUNNER RAUPACH RAUPACHS GAARD ODDER</p>
<p>RESTAURANT MARITZA AARHUS</p>	<p>SVEND BONNESEN MANUFAKTUR ODDER</p>
<p>CLEMENSTRYKKERIET KYSTVEJ 37 - AARHUS</p>	<p>AXEL SØRENSEN & CO. ODDER</p>

Fra stævnet i Fredericia. Fra v. politimester, cand. jur. C. Ellegaard, borgmester Ingv. Arendt og viceborgmester Axel Petersen. (Fot.: Johs. Fosmark).

DEN HJEMVENDTE. Han: Nybo Frederiksen.

Den afsluttende scene var viet gæsterne med: Prologus ved S. Julsgaard Larsen.

Fremragende præstation.

Både hvad indhold og fremførelse angik, var der tale om noget virkelig godt. Ikke eet øjeblik ville nogen med nogen grund kunne hefte ordet amatør på i en karakteristik.

De medvirkende havde også slidt bravt i det gennem mange prøver, og stævnet skylder de optrædende, men naturligvis især instruktøren S. Julsgaard Larsen en varm tak for det værdifulde indslag i stævnet.

Aftenens følgende timer blev brugt til selskabeligt samvær med dans. Man var jo ikke til en sørgfest, men til en glædens fest.

Våbenstilstandsdagen mindes.

Mogenkaffen blev nydt på de forskellige hoteller, og kl. 11 om formiddagen samledes man ved frihedsmonumentet ud for hotel Vasegården for at mindes og hædre ofrene for såvel 1. som 2. verdenskrig.

Det var jo årsdagen for våbenstilstanden — den 11. november.

Netop kl. 11 nedlagde Børge Emil

Pedersen en krans med rød-hvide-blå bånd til minde om ofrene. De døde mindenes ved 1 minuts stilhed.

De unge ved ikke besked.

Stævnet afsluttedes med frokost kl. 13 i Teaterbygningen.

Indledende fortalte statsaut. revi-

sor H. C. Steen Hansen, at regionalradioen i anledning af stævnet havde spurgt en række unge ude på gaden og på landevejene, om de kendte noget til de hvide busser. Alle havde svaret nej. Kun een enkelt — og han var spejder — havde vidst noget om Folke Bernadotte.

Steen Hansen fastslog derefter — såvel i radioen som i sin tale i salen — at et sådant erindringsstævne var det bedste middel til at sørge for, at glemselens slør ikke kastedes over de hvide bussers indsats.

Jørgen Hvidding fra Stavanger skulle videre med toget, men bragte inden afrejsen en tak for stævnet. Det var glimrende arrangeret, og han havde sjældent set så godt et stævne. Maden var god, men den var jo også dansk — sluttede han.

Gribende tale af Theresienstadt-fange.

Jacob Brandt, der er formand for Theresienstadt-foreningen, bragte en tak på sine jødiske medfangers vegne.

Jeg vil gerne takke for alt, hvad der er gjort for os, sagde han videre. Ved stævnet her har kammeratskabet været prikken over i'et.

I kz-lejrene var menneskets rang

I overværelse af 100 gamle fanger nedlagde Børge Emil Pedersen søndag formiddag en smuk krans med frihedsfarverne ved Fredericia bys frihedsmonument ved banegården. (Fot.: Vejle Amts Folkeblad).

<p>H. THORND AHL $\frac{A}{S}$ AALBORG</p>
<p>A. W. MILLING AKTIESELSKAB AALBORG</p>
<p>AKTIESELSKABET VRAA BANK</p>
<p>EINER BERTELSEN TAPET OG FARVE ALGADE - BRØNDERSLEV</p>
<p>$\frac{A}{S}$ BRØNDERSLEV BANK</p>
<p>V. WESTER SKANDERBORG</p>
<p>A. BLOM & SØN A/S SKANDERBORG</p>
<p>HOFFMEYER'S KONDI TORI SKANDERBORG</p>
<p>SKANDERBORG MASKINSNEDKERI OG SAVVÆRK</p>
<p>AKTIESELSKABET CHR. M. ELGAARD SKANDERBORG</p>

<p>I. P. JENSEN & CO. AALBORG</p>	
<p>LEHMAN DEGNS BOGHANDEL HORSENS</p>	
<p>SPAREKASSEN FOR HJØRRING OG OMEGN</p>	
<p>AKTIESELSKABET HJØRRING DISKONTOBANK</p>	
<p>HJØRRING JERN- OG STAALFORRETNING $\frac{A}{S}$</p>	
<p>SALON »HENNA« BRINCK SEIDELINSGADE 7 - HJØRRING</p>	
<p>HJØRRING AMTS ANDELS-SVINESLAGTERI</p>	<p>CHR. JESPERSEN HJØRRING</p>
<p>N. S. NIELSEN & SØN v/ Søren N. Nielsen TØMRERMESTER - ODDER</p>	<p>LADEGAARD & CO. A/S DERES EL-INSTALLATØR ODDER</p>
<p>ODDER BARNEVOGNSFABRIK</p>	<p>CHRISTIANS LUND TEGL- & KALKVÆRK ODDER</p>

trykket ned, så den var lavere end dyrenes.

I den nedværdigende tilværelse var kammeratskabet modvægten, og det var ligefrem nødvendigt med denne modvægt.

Der ligger hos alle mænd en trang til at vise, at man er modig, men her kom vi ud for en vanskelighed, andre fanger ikke havde. Vi var mænd, kvinder og børn sammen.

Nogle SS'ere slog mig en dag, mens min egen søn så på det, og jeg kunne jo ikke slå igen, som min dreng havde forventet. Man følte sig ussel, og først da min dreng er blevet voksen, har han forstået hele forholdet.

Vi fik vores selvagtelse tilbage.

Jeg vil gerne takke hele det danske folk for, hvad der er gjort for jøderne, så vi fik vores selvagtelse tilbage.

Da vi var nær afgrunden, kom der en pakke fra Danmark, og vi følte, at vi havde et hjem, for der var nogle, der tænkte på os.

Jeg er lykkelig over at være medborger i et land, der har skabt verdensry for humanisme.

En dansker føler trang til at hjælpe. Det er noget selvfølgelig for ham. Denne hyldelse fortjener det danske folk med kongen i spidsen.

Vi blev hilst velkommen hjem ved grænsen. Det gjorde godt, for vi havde mistet alt, men vi havde ikke mistet trangen til at være et menneske.

Kære vognmænd og chauffører: Hvor er det dejligt at se jer igen! En tak til Danmark og dets konge.

Brandts gribende tale er vanskelig at gengive, men det kan måske hjælpe på den fattige gengivelse at tilføje, at hans tale gjorde et dybt indtryk på hele forsamlingen. Det var ikke så svært, for det var nok stævnets mest gribende tale.

Genfødt i 1940.

Derefter fik tidligere medlem af kommunalbestyrelsen på Frederiksberg, Harald Nielsen ordet.

Han indledte med at sige: Jeg er så glad i dag. Jeg bliver genfødt gang på gang.

Jeg blev født i 1906, men genfødt i 1940. Jeg oplevede at være en del af et land, en del af en nation. Det holdt fra 40 til 41.

Så måtte jeg gå under jorden i 1½ år. I 42 indstilledes jeg til en dødsdom, der ændredes til livsvarigt tugthus.

Betalingen for aktiviteten måtte blive et ødelagt helbred.

I 45 fødtes jeg påny, og i befriel-

aktionen satte ind. Der var således tale om 70 konvojer inden 5. maj.

Ialt blev der tale om 494 kørsler i hele Europa.

Han sluttede med at takke gamle arbejdskammerater, chauffører og deres koner.

Pakkerne hjalp også dem derhjemme med at holde modet oppe.

Johan Egeberg, Oslo, fortalte, at da

To barndomskammerater mødtes i et hjerteligt håndtryk ved festen. Det var til venstre den tidligere kz-fange Børge Emil Petersen, København, der først ved stævnet fik at vide, at det var hans ven fra drengsårene, Poul K. Thomsen, som i sin tid havde kørt ham hjem til Danmark. (Fot.: Fyns Tidende).

sesrusen omfavne og kyssede jeg en prins. Det var vidunderligt.

Vi invalider takker jer, fordi I hentede os. Der er stadig brug for jer, for der er stadig brug for solidaritet.

Tak til chaufførerne og tak til Kammeraternes Hjælpefond, der har gjort livet lettere for en masse af vore invalide kammerater.

Major D. M. Steensbech, Gentofte, takkede for indbydelsen til at være med i stævnet. Han berettede derefter om 39 kørsler, inden Bernadotte

han kom til Fredericia, følte han sig hjemme med det samme.

Da vi i 45 kom gennem Danmark, blev vi standsset af en kæde af mennesker. De overrakte os illegale aviser i busserne. Det forbløffede os.

Vi nordmænd takker ikke blot jer, der er til stede her i dag, men hele det danske folk for alt det, I gjorde for os i fangelejrene.

De derhjemme fik en stor hjælp i deres ængstelser ved bevidstheden om at vide, at vi fik Røde Kors-pakker.

2198

Silkeborg

Akkumulatorcentral

Remstrups Gaard
Søndergade 23

Akkumulator-batterier til:

Automobiler

Motorcykler

Traktorer

El-værker

Telefoner

m. m.

Telefon nr. **2198** Hans Kristensen
Prvt. Sejs . Telf. 6117

**ARBM. COOP.
ENTREPRENØR-
FORRETNING**

SILKEBORG

M. MADSEN

VESTERGADE 7 - SILKEBORG

DUKKEHJEMMET

ØSTERGADE 6 - SILKEBORG

H. REIMAR NIELSEN A/S

SILKEBORG

**DANSK ARBEJDSMANDS- OG
SPECIALARBEJDER FORBUND**
SILKEBORG

**TØMRERNES
KOOPERATIVE FORRETNING**
SILKEBORG

**FREDERIKSBERGGADES
SMEDEFORRETNING**
SILKEBORG

**FOLKEBANKEN
FOR HERNING OG OMEGN**

AKTIESELSKAB

PETER JESSEN ^{A/S}

SILKEBORG

^{A/S} WINKLER & WINDSLØV

SILKEBORG

MEJERIET „STASSANO“

SILKEBORG

SILKEBORG HUSHOLDNINGSSKOLE

DANSK SMEDE- OG MASKINARBEJDER FORBUND
SILKEBORG

SILKEBORG MØBELFABRIK
K. LARSEN A/S

TEXTILARBEJDERNES FAGFORENING
SILKEBORG

Julsgaard Larsen var sidste taler og sagde bl.a., at det havde været en stor glæde at være til stede ved stævnet. Vi glemmer aldrig dem, der hentede os hjem.

☆

SÅ VAR STÆVNET FORBI. Man passiarede og vekslede håndtryk, og det var sent, inden den sidste bil gled ud af den gæstfri Fredericia by.

Telegrammer til stævnet.

Til stævnet var der indløbet en del hilsener og telegrammer, således bl.a. følgende:

31 kammerater fra Hannover-Stöcken sender de hvide bussers chauffører og hjælpere vore hjerteligste hilsener i taknemmelighed over jeres modige barmhjertighedshjælp for os i 1945.

Også fra Buchenwald-klubben i Aarhus var der hilsen med ønsket om en god fest og en tak til chauffører og vognmænd for deres indsats.

V. Eriksen, Kolbæksvej 34, Hobro, sendte ambulancechaufførerne fra CBU hilsen og tak.

Fra Thorvald Korstgaard var der en tak til hver enkelt.

I det hele taget kan det siges, at telegrammerne alle havde forstået, at stævnets hensigt var at bringe en tak til dem, der kørte.

En tak fra de hvide bussers chauffører.

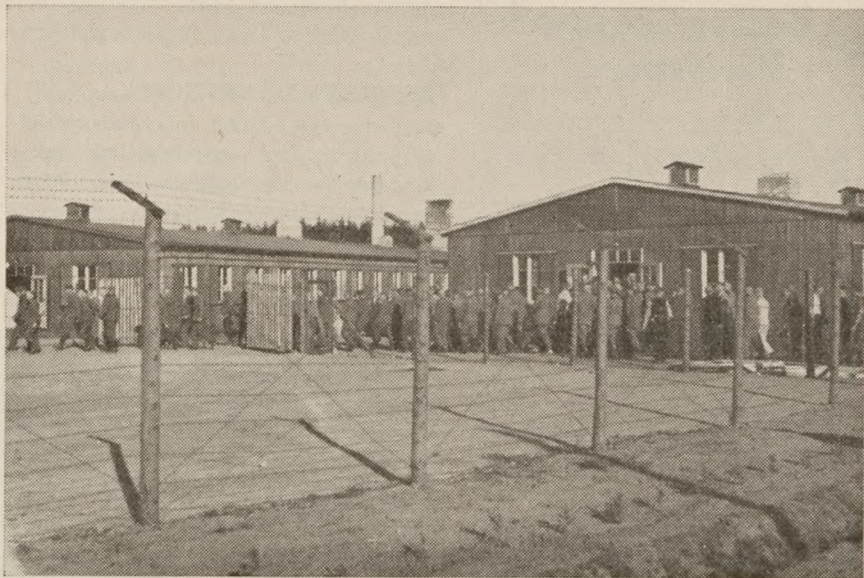
Efter stævnets afslutning har vognmand Ejnar Nielsen, „Svinget“, Sanddal pr. Fredericia, bedt Kammeraternes Hjæpefond på mange chaufførers vegne bringe denne hilsen:

Vi chauffører og vognmænd, der deltog i stævnet, vil gerne udtale vor tak.

I programmet ved stævnet stod der: „Det bedste minde, vi ejer, er Jeres dåd. Vi har — i tankerne takket Jer mange tusinde gange, og vi vil tænke på Jer i taknemmelighed resten af vort liv.“

Vi chauffører sender en tak mod det høje, for at vi fik lov til at hjælpe, da greve Folke Bernadotte skaffede os mulighed derfor.

Vi ser ikke på dette arbejde som en heltegerning, men en kær menneskelig pligt at hjælpe, hvor der er behov for hjælp.

En gruppe danske fanger blev hentet ved skibbroen i Flensborg af de hvide busser. Her ankommer de til Frøslev-lejren.

Nej, vi chauffører fra dette tog af hvide busser er taknemmelige for, at vi fik lov til at hjælpe — Tak!

Forslag om bidrag til stævnet i Fredericia

Kammerater kan indbetale beløb til nedbringelse af stævneudgiften.

STOR INTERESSE HOS DAGSPRESSEN

Week-end stævnet blev mødt med megen interesse af dagspressen. Dette gælder både selve arrangementet lørdag aften og en betydelig forhåndstale.

Den falder i tre afdelinger. Den ene er forhåndstale af programmet, den anden er et journalistinitiativ, der prægede hele og halve sider i mange ret store dagblade. Man havde bedt stedlige folk, der havde kørt i de bevægede dage eller på anden måde var placeret i aktionen, fortælle, hvad de oplevede, og det er både spændende og realistiske reportager. Den tredje er tekst og billeder fra selve stævnet.

HVEM HAR MISTET EN LIGHTER?

Ved stævnet i Fredericia er der glemt en gas-lighter. Den er af en lidt slidt fremtoning, men er ellers i orden.

Ejermanen bedes melde sig til Kammeraternes Hjæpefonds kontor, St. Kannikestræde 10, Kbh. K.

Der er fra flere sider fremsendt anmodning om, at der åbnes mulighed for kammerater for indsendelse af et beløb til nedbringelsen af Kammeraternes Hjæpefonds udgifter ved stævnet i Fredericia 10.—11. november.

Tanken er meget smuk, og vi takker for, at den er fremsat.

Som bekendt var der 423 deltagere i stævnet, og langt de fleste var chauffører og vognmænd, der var inviteret til at være vore gæster sammen med ledsager.

Udgiften var naturligvis stor, og det vil lune på regnskabet, om mange efterkommer anmodningen.

Det sker lettest ved, at man udfylder et girokort til girokonto 780, Kammeraternes Hjæpefond, St. Kannikestræde 10, Kbh. K.

Man bedes på talonen til modtageren skrive, at det er indbetaling i forbindelse med stævnet i Fredericia 10.—11. november.

★ Bestyrelsesmøde i Rendsborg

Medlemskontingenterne går ganske godt ind.

Lørdag den 20. oktober afholdtes det halvårlige bestyrelsesmøde i Rendsborg hos næstformanden, generalmajor Flemming B. Larsen.

Formanden, konsul Kaj V. Dahl, indledte ganske kort og oplyste blandt andet, at fondens medlemstal pr. 1. oktober var 837, at vi nu ialt har bevilget 1222 hjælpesager, en stigning fra 30/4 1962 på 24, afslået 226, henvist til frihedsfonden 37, og til direktoratet for ulykkesforsikringen 7.

Vi har haft 117 lånesager, 3 studielån, 72 studielegater og 168 invalidelegater.

Videre oplyste formanden, at Pigtraad fremdeles er et godt aktiv for fonden.

Pr. 30. september er fondens direkte indtægter: medlemsbidrag, mærkater m.v. på 12.268,— kr. mod hele sidste år 14.354,— kr.

Resterende lån pr. 1. oktober er opført med 14.712,— kr., man vedtog at afskrive dubiose debitorer og henstillede til de resterende låntagere at overholde aftalte, månedlige afdrag, da låntagerne gerne skal være færdige med afvikling af deres skyld inden eller dog senest samtidigt med ophør af fondens virksomhed.

Sluttelig omtalte formanden week-end-festen i Fredericia den 10. november.

Trods de mange år, der er gået siden hjemkomsten i 1945, er der fundet frem til et meget betydeligt antal takværdige, og han henstillede, at så mange som muligt af gamle Tysklands-fanger meldte sig til festen.

Hele arrangementet har alene hvilet på Fosmark og Kornbeck, og det har været forbundet med meget besvær så mange år efter at finde frem til de nuværende adresser på alle de gæster, vi gerne vil se ved denne lejlighed.

Formanden sluttede sin indledning med en tak til forretningsudvalg og

øvrige bestyrelse for veludført og loyalt arbejde i det forløbne halvår.

BESØG PÅ DANEVIRKE

Bestyrelsesmødet kom iøvrigt til at adskille sig væsentligt fra dem, der har været holdt tidligere. Man samledes således tidligt på dagen i Padborg. På turen sydpå gjorde man holdt bl.a. ved Sankelmark og i Slesvig Domkirke, hvor der blev en kort, men relativ grundig gennemgang af kirkens seværdigheder.

På Danevirke var general Fl. B. Larsen selv den, der fortalte om tingene, og der blev tid til både at se Halvkredsvolden, Forbindelsesvolden, Valdemarsmuren og Kovirke.

Flere medlemmer af bestyrelsen havde ofte haft lyst til „at gøre“ turen, men havde ikke tidligere haft tid. Nu indhentede man det forsømte.

★

GESTAPO-FANGER TIL HILLERØD

Tidligere Gestapo-fanger fra Hillerød, Helsingør og omegn arrangerede en sammenkomst på Jernbanehotellet i Hillerød torsdag den 22. november.

Det er fem år siden, Gestapo-fangerne sidst var samlet. I det nævnte område findes 128, hvoraf alene de 70 er fra Hillerød. De fleste anholdtes og blev ført til tyske lejre natten mellem den 21. og 22. november 1944, da Gestapo foretog en omfattende razzia. I Hillerød anholdtes den pågældende nat 46. Det var stikkeren Ib Birkedal Hansen, der ledede razziaen, som for de fleste fangers vedkommende førte til et ophold i Neuengamme. En omkom i lejren.

★

DACHAU-LEJREN SOM MINDEPARK

Koncentrationslejren Dachau, en af de mest berygtede fra 2. verdenskrig, skal nu indrettes som mindested. Mellem Bayerns finansministerium og organisationen af tidligere fanger i Dachau er der opnået enighed om planerne, der omfatter en tilbageføring af lejrens udseende til forholdene under krigen. På den tidligere paradeplads skal rejses et mindesmærke, og såvel de evangeliske kirker som Det israelitiske Landsfor-

bund vil på lejrens areal rejse mindesmærker, ligesom den katolske kirke allerede har gjort det med sit „Kristi dødsangsts kapel“. To baraker skal tilbageføres til den oprindelige skikkelse, medens de øvrige skal stå, som de er i dag.

SÆRLIG NEUENGAMME- FORENING

Tværpolitisk tilstræbes, da foreningen ikke må tilslutte sig noget politisk parti.

Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme indkalder til landsmøde i Admiral Gjeddes Gaard søndag den 2. december kl. 10 med følgende dagsorden:

1. Konstituering.
2. Beretning om Neuengamme-arbejdet.
3. Vedtægter til drøftelse og vedtagelse.
4. Valg af landsledelse.
5. Eventuelt.

Der regnes med frokostpause kl. 12,30, hvor man kan købe smørrebrød, øl og vand, endvidere vil der kunne fås kaffe.

Det hedder i paragraf 2 i forslag til vedtægterne, at foreningen er tværpolitisk, og må som sådan ikke være tilknyttet nogen partipolitisk organisation.

Man må håbe, at man på mødet vil huske, at de smukke hensigter i lovens paragraf 2 kun får praktisk betydning, når flertallet i bestyrelsen ikke har samme partifarve.

Sekretariatet ligger i hænderne på Eric Lammert, Smørumvej 65, Brønshøj.

MINDEHØJTIDELIGHED I LADELUND FOR NEUENGAMME-OFRENE

Søndag den 4. november holdtes der en mindehøjtidelighed på Ladelund kirkegård nogle få kilometer syd for grænsen. Man mindedes de rystende begivenheder, der fandt sted i efteråret 1944, da ca. 2000 fanger fra koncentrationslejren Neuengamme blev beordret til at lave skanser på Ladelund-egnen.

300 af dem bukkede under for sygdom og tortur. De ligger begravet i en fællesgrav på Ladelund kirkegård. Af de omkomne var ikke fær-

re end 80 mænd fra den hollandske landsby Putten, der blev udsløjet af tyskerne som hævn, fordi man fandt en tysk officer dræbt i landsbyens nærhed. Af landsbyens 870 mandlige indbyggere kom kun 37 tilbage efter krigen.

Begivenhederne i Ladelund var årsag til, at byens præst, Johannes Meyer, skrev et brev til Hitler om, at befolkningen ville vende sig bort fra

Tyskland i afsky, hvis rædslerne fortsatte, og tilslutte sig det danske mindretal. Denne modige handling var årsag til, at behandlingen af fangerne blev lidt bedre, men der døde dog stadig mange.

Mindehøjtideligheden arrangeredes af den evangeliske ungdomsbewægelse i Sydtønder amt. Der var flere hollandske enker til mindehøjtideligheden.

„Joseph“ (til højre) overrækker senderen til museumslederen, dr. Aage Roussel. (Fot.: Berlingske Tidende).

Som meddelt i sidste nummer af Pigtraad ville okkupationsårenes flittigste sender blive overrakt Frihedsmuseet.

Ved en lille højtidelighed på Frihedsmuseet i København den 8. november overrakte besættelsestidens berømte radiotelegrafist „Joseph“ (alias major Tage Fischer Holst) sin gamle veltjente radiosender og -modtager til samlingen. Apparatet, som i sin tid blev konstrueret af ingeniør Duus Hansen, fylder ikke mere, end at man kan have den i en mappe. De fleste af Danmarks vigtigste budskaber til og fra de allierede gik under krigen via denne sender, som har en styrke på ca. 30 kw.

Dagbogsblade

14/11.

180.000 jøder dræbtes i mobile gaskamre

En ny krigsforbryder-proces er indledt i Bonn. Tretten mænd i alderen fra 42 til 67 år er tiltalt for at have dræbt 180.000 jøder i mobile gaskamre, indrettet i lastbiler i udryddelseslejren Kulmhof i Polen. De tiltalte har alle gjort tjeneste i lejren som vagtmandskab.

I anklageskriftet oplyses, at der fra

december 1941 daglig var blevet ført jøder til lejren fra Ghettoen i Lodz med udryddelse for øje. Lejrens ledere fortalte ofrene, at så snart de havde fået et bad og var blevet undersøgt af læger, ville de blive sendt til Tyskland for at arbejde der.

Flere medlemmer af vagtmandskabet oprådte i hvide lægekitler. Mænd, kvinder og børn blev derefter nøgne ført ind i et rum, der var monteret på en lastbil. Når bilen var fyldt, blev bagdøren lukket, motoren startet, og den dræbende gas pumpet ind i rummet.

Da de russiske tropper nåede Kulmhof-lejren i 1945, var 180.000 jøder blevet dræbt.

14/11.

Bedsteborger i Slesvig var SS-bøddel i Polen.

Flensborgs nævningeting indledte i dag behandlingen af den omfattende sag mod den tidligere SS-Obersturmführer Martin Fellenz fra Slesvig, der anklages for delagtighed i drab på 40.000 jøder på Krakov-egnen i Polen i sommeren 1942.

Fellenz var på dette tidspunkt stabschef for SS- og politienhederne i Krakov, der foretog de organiserede massedrab. De ulykkelige mennesker blev dels dræbt på stedet, dels i kreaturvogne ført til tilintetgørelseslejren ved Lublin, hvor de dræbtes i gaskamre. Hans efterfølger i embedet er efter krigen blevet henrettet i Polen.

I retten bestred den anklagede energisk at have haft kendskab til, at de mange jøder, der blev drevet fra hus og hjem af SS'ere, skulle henrettes. Han hævdede at have været af den opfattelse, at jøderne skulle føres til rustningsfabrikkerne i Tyskland. Fellenz måtte dog vedgå, at han i et enkelt tilfælde havde overværet, at der blev skudt på jøder, der fortvivlet havde søgt tilflugt på hustagene.

Fellenz, der nu er 53 år, stammer fra Duisburg, men dukkede efter krigen op i Slesvig. Han giftede sig ind i en kendt Slesvig-familie, blev forretningsfører for sin svigerfars bageri og opnåede endog at blive indvalgt i byrådet som repræsentant for de frie demokrater. I en årrække var den tidligere SS-officer dirigent for tre af byens sangkor. Han blev allerede medlem af SS i 1935.

Fellenz blev afsløret umiddelbart efter sin hjemkomst fra et officielt besøg i Slesvigs engelske venskabsby Hayes and Harlington i juni 1960.

Dommen ventes først afsagt i begyndelsen af det nye år. Der skal afhøres over 120 vidner.

SS-mand leder af aftenskole i Sdr. Brarup.

Netop i dag har politiet afsløret en anden eftersøgt krigsforbryder, der levede under falsk navn i Sdr. Brarup ved Slesvig. Det drejer sig om den 57-årige SS-Obersturmführer Johannes Preuss, der under krigen var knyttet til det kontor i Berlin, der foretog udvælgelsen af de tyske landmænd, som skulle bosættes i de okkuperede områder i Østeuropa. Gårdenes oprindelige ejere blev skudt eller evakueret til kz-lejrene. I Sdr. Brarup førte Preuss lige til i dag en behagelig tilværelse som forretningsfører for det stedlige svineavl forbund. Desuden har han de sidste 10 år været leder af den stedlige aftenskole.

BØGER

Roman Bratny: Døden for første gang, overs. af Edith Frey (479 s., kr. 36,50, Gyldendal).

En diger bog om den polske opstand i efteråret 1944, da den polske hjemmehær var exilregeringens kort over for den russiskinspirerede regering i Lublin. Det er et mægtigt stof, som forhåbentlig engang vil blive udnyttet, så BOGEN om dette drama, hvis aktører væsentligst var ganske unge mennesker, gymnasiaster og studenter, kan blive skrevet. Thi det foreliggende værk er ikke bogen herom. Stoffet er spændende, opstanden mod de næsten slagne tyske tropper var i virkeligheden en demonstration over for russerne, der jo aldrig har været elskede i Polen. Beretningen om en sådan opstand må blive spændende, og spænding mangler der ikke, og den er realistisk gjort: maskingeværssalver i gaderne, opdagelse af affyringsramper for V-1 bomber, tortur etc., etc. — Men spændingen fuser ud, da kompositionen er håbløs, så det bliver et mareridt at læse denne bog, der ved sin fremkomst i Polen efter fader Stalins dødelige afgang blev en bestseller.

Til sidst taber læseren ganske pusten, kan ikke følge med i de forskellige optrin, blader tilbage for evt. at finde en tabt tråd eller en detalje, som måske er glemt i det store virvar. Han opgiver sammenhængen, som han gætter sig til. Meningen med denne forvirrede stil er vel at skabe et levende billede — resultatet bliver snarere irritation. Det er ikke morsomt at skulle gætte, når man ønsker besked og medleven.

Bogen er hård kost, som livet var det for de unge, der gik med, og som i løbet af den korte tid blev uhyggeligt livserfarne. Det forekommer mig, at de havde fortjent et mere monumentalt minde end det, Bratny giver dem med sin bog.

ERIK SONNE.

Historisk belysning over Hitler-tiden

Det mørke tidsrum 1943—45 er ved at blive underkastet historisk behandling — og godt er det. Vi, der har oplevet dette tidsrum, kan have for let ved at dømme og fordømme, derfor er det godt at få historisk dokumentation, der enten kan bekræfte eller afkræfte vore domme. Revision er altid af det gode. Et par bøger kan hjælpe os hertil.

Først skal nævnes et to-bindsværk: *Margret Boveri: Forræderiet i det 20. Århundrede I—II* (oversat fra tysk af Conrad Raun. Det danske Forlag, ca. 400 sider, kr. 20,75).

Forfatterinden, der er faghistoriker, har været udenrigspolitisk medarbejder ved bl.a. „Frankfurter Allgemeine“, indtil bladet blev forbudt i 1943, hvilket just ikke er den ringeste anbefaling. Det store stof har hun fordelt over to bind, hvoraf det første handler om kollaboration og propaganda, det andet om modstandsbevægelse og efterretningstjeneste.

Det er et mægtigt stof, hun tager under behandling, og det er beundringsværdigt, at hun kan behandle det så fyldestgørende, som det er tilfældet, på de 400 sider. I begge bind forsøger hun at gå bag begivenhederne og at forstå disses hovedpersoner psykologisk. Hun nøjes ikke med opremseringer, men indleder f. eks. første bind med en interessant udrødning af begrebet forræderi, et afsnit velegnet til besindelse. Bindet indeholder endvidere udmærkede skildringer af mænd som Quisling, kong Leopold, Petain, Darlan og Laval samt Knut Hamsun. Men også mænd som Chr. X og Haakon VII omtales. — At der i det vældige stof kan indsnige sig fejl, er uundgåeligt. Det er således ikke helt korrekt at hævde, at kong Haakon egentlig var indstillet på en forståelsespolitik med besættelsesmagten eller overfaldsmagten, som nordmændene mere træffende kalder den. Det er for for-

enklet vurdering af kong Haakon. Det tyske ultimatum blev straks afvist af den norske udenrigsminister med en konstatering af, at der herskede krigstilstand mellem de to lande, og kongen fulgte uden tøven storting og regering, da han telefonisk havde fået underretning om, at de to institutioner ville forlade Oslo. Ej heller er det fuldt korrekt at fortælle, at Chr. X „forblev hele tiden på fri fod og tog del i nationens liv“ — det er også for forenklet, men ret har hun i tilføjelsen: „Der er aldrig nogen sinde blevet rejst bebrejdelser imod ham for hans handlemåde“ (telegram krisen i 1943 — og dog: bebrejdede Scavenius ham ikke teksten? (Men heller ikke på dette punkt var Scavenius i overensstemmelse med folket). I anden del findes bl.a. en interessant redegørelse for Canaris. I det hele taget kan det siges, at bogen må være velkommen for dem, der ønsker på afstand at skue tilbage på det mørke tidsrum og dets ledende personer.

DE TALER SELV

Et fortrinligt bidrag til forståelse af, hvad Hitler og hans bevægelse stod for, er et lille hæfte på 92 sider: *Der Nationalsozialismus und seine Opfer, Dokumente*, udg. af Henrik Lange og Martin Löffler (H. Hirschsprungs Forlag).

Det er et fortjenstfuldt arbejde, som enhver tyskkyndig interesseret i det mørke tiår bør anskaffe. Vi følger udviklingen fra 1933 — hører de nazistiske føreres egne ord om førerbegrebet, statsbegrebet og raceproblemet. Uden kommentarer og pepind kan vi selv læse os til den gysen, der må gribe enhver demokrat — og til den bebrejdelse, man som menneske må føle over, at dette blev muligt i det 20. årh. Det er fortjenstfuldt, at udgiverne også har ladet systemets modstandere komme til orde.

Det er god og nyttig bog, for god og nyttig til blot at blive brugt i skolen, hvad den egentlig er beregnet til.

ERIK SONNE.

Kammeraternes Hjælpefond

er de raske

kammeraters hilsen

til de syge

Mærkatene fra Kammeraternes Hjælpe-

fond kan fås gennem kontoret, St. Kan-

nikestræde 10, K.

Giro 780.

Morten Nielsen: Breve til en Ven. Gyldendals uglebøger. 133 sider, kr. 9,50 incl. oms.

En samling breve, anonymt udgivet, fra den unge digter Morten Nielsen, der så tragisk satte livet til under besættelsen, dobbelt tragisk, fordi han, der netop frygtede ikke at slå til, blev offer for en vådeskudsulykke under en våbeninstruktion.

Morten Nielsen var en af de unge gymnasiaster og studenter, der under besættelsens hårde vilkår viste værdifulde menneskelige positive egenskaber. Han studerede litteratur, og brevene fortæller, at han med alvor gik op i sit studium, påtog sig omfattende opgaver hos de forskellige professorer, men de fortæller også, at han var mere end en studerende af litteratur, han var en litteraturens mand i den forstand, at litteraturen levede i ham og krævede at komme ud, den var alvor og ikke blot føleri.

Brevene er skrevet til en ven, skolekammerat, litteraturstuderende — og forfatter af en roman. Desværre har vi kun Morten Nielsens breve; havde vi haft modtagerens, ville vi sikkert have kunnet læse en lærerig dialog mellem to unge, der kæmpede

for at finde deres form. I Morten Nielsens breve finder vi den redelighed, der er et så typisk træk i hans lyrik.

Man kan roligt anbefale den lille bog til alle, der ikke blot interesserer sig for lyrik, men for besættelsestidens ungdom, af hvilken han var en af de bedste og mest sandfærdige og åbenhjertige indtil hårdhed mod sig selv. Man skal ikke lade sig skræmme eller forarge af den fanden-i-voldske tone og de mange „bandeord“, der forekommer — de er vel udslag dels af en vis ungdommelig trang til voldsom understregning, dels til sandhed.

Læs den og bliv overbevist om, at sand digtning er blodig alvor — for digteren.

ERIK SONNE.

UDMÆRKELSE

Medlem af Kammeraternes Hjælpefond's bestyrelse, oberst K. Kjeldsen, Odense, er blevet udnævnt til kommandør af Dannebrog.

Gestapofangerne

LANDSSTÆVNE I MAJ I AARHUS

Landsforeningen Gestapofangerne holdt repræsentantskabsmøde i Aarhus søndag den 18. november.

Der var mødt repræsentanter fra Aalborg, Aarhus, Randers og København.

Næstformanden, revisor Christiansen, Randers, bød velkommen, og Arild Mikkelsen, København, gav et rids af arbejdet i det forløbne år.

Landskassereren, Niels Stampe, Holte, aflagde regnskabet, der godkendes. Man lagde en arbejdsplan for den kommende tid med en vis distriktsinddeling, og man vedtog at holde næste landsstævne i Aarhus i dagene 18.—19. maj.

Man vedtog at lade lovenes paragraf 3 træde i funktion. Den præciserer, at man skal have været taget af nationale grunde.

Næste repræsentantskabsmøde holdes i København den 17. novbr. 1963.

JULEMØDE

Sjællandsafdelingen holder julesammenkomst torsdag den 13. december kl. 20 i Admiral Gjeddes Gaard, St. Kannikestræde 10, K.

I Frihedsmuseets gård er opsat tre cementstolper fra Neuengamme. Der er udspændt pigtråd mellem stolperne. Her ser man danske soldater spænde det allerførste stykke pigtråd ud mellem stolperne. Arrangementet betragtes som en særudstilling. Hvor stolperne skal have deres varige plads, er endnu ikke bestemt. (Fot.: Johs. Fosmark).

Pigtråd og cementstolper fra Neuengamme

Den 14. november var man nået så vidt, at man kunne fortælle en indbudt kreds om pigtråd og cementstolper i Neuengamme.

Det skete i Frihedsmuseet, hvor hallen var delvis fyldt af interesse-rede.

Udstillingen i Frihedsmuseet omfatter to fag af Neuengammes pigtrådshegn. I nogle år har en international komité arbejdet med planer om at rejse et monument i Neuengamme, og den danske landsforening blev stiftet for at deltage i dette arbejde og for at indsamle materiale fra de overlevende.

Herved opstod tanken hos formanden, overpostbud Holger Grome Nielsen, om at føre en del af pigtrådshegnet til Danmark. Man søgte på forslag af revisor Steen Hansen samarbejde med Frihedskampens Veteraner og generalkonsulatet i Hamborg, og generalsekretær Lindegård-Olsen fik organiseret en udflugt til lejren, hvor man næsten ved et kup fik læst set stolper og pigtråd på en medbragt Falck-vogn fra Abenrå og kørte det hele til København. Her blev det aflæsset på Svanemøllens kaserne, hvor major Esben Lund iværksatte den nødvendige istandsættelse.

Allerede på et tidligt tidspunkt havde man søgt kontakt med Frihedsmuseet, som sammen med de gamle Neuengamme-fanger, Verner Nielsen og arkitekt Theisen, har udarbejdet planerne for udstillingen af en del af hegnet i museets grønne-gård. Det har slet ikke været så lille et arbejde at transportere og opstille de svære stolper, men det har raske folk fra ingeniørtropperne i Farum påtaget sig.

Pigtråden fra Neuengamme nu i Frihedsmuseet. Her viser jord- og betonarbejder Verner Nielsen (tidl. Neuengamme), hvorledes man i lejren kunne straffe fanger ved at lade dem sidde i timevis med løftede arme på en brandhane, tæt ved det strømførende pigtrådshegn. (Fot.: Aktuelt, København).

